

سازمان کشاورزان ساختاری برای ساماندهی مشارکت
تولیدکنندگان کشاورزی در امنیت غذایی پایدار
**Farmers Organization: A structure for organizing the
participation of agricultural producers for sustainable
food security**

امینه لطفیان^{۱*}، منصور غنیان^۲، فاطمه کاظمی^۳

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان،

^۲ استادیار دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

^۱ Email:lotfianamine@yahoo.com

* نویسنده مسنول

چکیده

امنیت غذایی به معنای دسترسی همه مردم، در تمام اوقات به غذای کافی و سالم برای داشتن یک زندگی سالم، تعریف جامعی است که در سطح بین المللی پذیرفته شده و بر سه عنصر موجود بودن غذا، دسترسی به غذا و پایداری در ریافت غذا تأکید دارد. رشد روز افزون جمعیت و نیاز بیشتر به غذا و پیشرفت‌های علمی موجب شده است نظام‌های کشاورزی کشورهای در حال توسعه دگرگون شوند. سازمان خواروبار و کشاورزی ملل متحد نیز در اکثر کشورهای در حال توسعه برای مشارکت بیشتر کشاورزان در طرح‌های توسعه کشاورزی و روستائی و دخالت دادن آن‌ها در سیاست‌های توسعه مربوط به خودشان با توجه به نیازها و امکاناتشان، به ترویج تشکیل تشکلهای سازمان‌هایی در میان کشاورزان و جلب حمایت مسئولان کشورها از این تشکلهای پرداخته است. هدف این مقاله طرح و بررسی تجربیات کشورهای مختلف در خصوص سازوکارهای اجرایی و کارکردی سازمان‌های کشاورزان و ارائه چارچوبی برای توانمند سازی و سازماندهی کشاورزان برای نیل به امنیت غذایی پایدار است. در این راستا می‌توان به سازماندهی سازمان کشاورزان در ویتنام با محوریت حمایت از بازار غذاهای با کیفیت، در آمریکا با محوریت اقدام جمعی و دسترسی به بازار، در آمریکای لاتین با محوریت نقش این سازمان‌ها در تحقیقات کشاورزی و انتقال فناوری، و مشارکت کشاورزان در اختیارات بازار کشورهای صادرکننده قهوه و محوریت مزایای سرمایه اجتماعی در بهره‌وری از سازمان‌های کشاورزان در سریلانکا اشاره کرد. بررسی و تحلیل ساختارها، اهداف و برنامه‌های این نمونه‌ها و نمونه‌های مشابه نشان از اثر بخشی و موفقیت این تشکلهای در حوزه کاری خود دارند. از این رو، طراحی سازوکاری کارا و هدفمند برای تأسیس، فعال سازی و توانمند سازی سازمان‌های کشاورزان با محوریت مزیت‌های منطقه‌ای و محلی می‌تواند روند توسعه پایدار را در کشور تسریع بخشد.

کلمات کلیدی: سازمان کشاورزان، مشارکت، امنیت غذایی، توسعه پایدار.

Abstract

Food security means access for all people, at all times to enough and healthy food for a healthy life is the spacious definition that accepted internationally and focuses on the three elements of food availability, food access and sustainability on food intake. Growing population and demand for food and scientific progress has led agricultural systems in developing countries are changing. Food and agriculture organization of the United Nations in most developing countries for greater participation of farmers in agriculture and rural development projects and by involving them in development policies relevant to themselves by attention to their needs and possible, paid to promotion of organizations and association formed in farmers and catch of national authorities support from these organizations. The purpose of this paper was reviews the experience of various countries in the design and implementation mechanisms and functional organizations of farmers and provides a framework to empower and organize farmers to achieve sustainable food security. In this regard, can be noted to organized farmer organization, with a focus on quality food market support in Vietnam, in America whit focused on collective action and market access, in Latin America with focus on this organization's role in agricultural research and technology transfer, farmer participation

in market authorities of coffee exporting countries and benefits of social capital focus in productivity of farmers organizations in Srilanka. Review and analysis of structures, goals and programs of this sample and similar examples show the effectiveness and success of these organizations in their working field. Therefore, the design of efficient and targeted mechanism to establish activate and empower for farmer organization with a focus on regional and local benefits could accelerate the process of sustainable development in the country.

Keywords: Farmers organizations, Participation, Food security, Sustainable development.

مقدمه

افزون بر نیمی از جمعیت جهان در نواحی روستایی کشورهای در حال توسعه زندگی می کنند که از نظر فقر، سوء تغذیه و سواد بدترین بخش از جمعیت جهان به شمار می آیند (بذرافشان و شاهین، ۱۳۸۹). رفع نارسایی های این جمعیت انبوه از راه برنامه ریزی آگاهانه توسعه روستایی امکان پذیر است، به طوری که هر برنامه مؤثر توسعه روستایی باید از راه افزایش تولید و مشارکت توده های روستایی و توسعه و برخورداری از سودمندی های آن، به رویارویی با فقر برخیزد. در واقع هر برنامه توسعه روستایی باید از دو بعد مورد توجه قرار گیرد؛ نخست از لحاظ آثار آن بر تولید و دوم از نظر توزیع سودمندی های آن در جامعه روستایی (کرمی و رضایی مقدم، ۱۳۸۴). تجربه نشان می دهد که توسعه انسانی پایدار حاصل فرهنگ مشارکت است. هنگامی که هدف نهایی یک جامعه پایدار از لحاظ مالی و زیست محیطی بر محور توسعه باشد، همکاری میان سازمان های دولتی و غیر دولتی و کارشناسان مبنایی را برای مشارکت لازم فراهم می آورد (سلوکی و همکاران، ۱۳۸۹). در این راستا شکل های غیر دولتی کشاورزان در کشورهای مختلف به دلایل مختلفی مانند توسعه زمینه های فرهنگی و مذهبی، کاهش بار مالی دولت و لزوم جلب همکاری مردم در امور مربوط به خود، گسترش یافته اند (پرتوو و کینگ^۲، ۲۰۰۰). بررسی های سازمان خواروبار و کشاورزی سازمان ملل متحد نشان داده که نظام های ترویج و تحقیقات کشاورزی با توجه به کمبودها و محدودیت ها، بدون مشارکت واقعی کشاورزان، در رسیدن به هدف های توسعه

² Pertev & King

کشاورزی پایدار موفق نخواهند شد (ظریفیان و ملک محمدی، ۱۳۸۳). از سویی اهمیت امنیت غذایی در دو سال اخیر با افزایش قیمت انرژی و مواد غذایی و تبدیل این مواد به سوخت و در نتیجه آن کاهش عرضه برای مصرف تغذیه‌ای دوجندان شده به طوری که افزایش قیمت مواد غذایی موجب ناآرامی در شماری از کشورها شده است (بخشی و همکاران، ۱۳۸۷). امنیت غذایی به معنای علمی، روشی حساب شده برای رفع مشکلات غذا و تغذیه و چارچوب تعریف شده‌ای برای برنامه ریزی و مدیریت توسعه است. تاریخچه بحث امنیت غذایی به بیش از ۵۰ سال پیش و اعلامیه حقوق بشر در سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۸ بر می‌شود (مبینی دهکردی، ۱۳۸۴). یکی از اقدام‌هایی که برای تأمین غذای افراد جامعه توسط دولت‌ها انجام می‌پذیرد، سیاست‌های پشتیبانی بخش کشاورزی است (مهرابی بشرآبادی و موسوی محمدی، ۱۳۸۹). هم اکنون، بیش از ۸۵ درصد بهره‌برداران‌های کشاورزی در روستاها صورت می‌گیرد و به دلیل ارتباط تنگاتنگ روستا با فعالیت‌های کشاورزی، نقش جامعه روستایی در امنیت غذایی و حیات اقتصادی - اجتماعی کشور انکارناپذیر است (مختاری حصاری و همکاران، ۱۳۸۹). فائو در دو دهه اخیر با توجه به تجربیات موفق سازمان‌های کشاورزان به عنوان یک شکل غیردولتی در کشورهای مختلف، جلب مشارکت کشاورزان را در رهیافت‌های مشارکتی از راه این سازمان‌ها به عنوان یک راه حل مورد پشتیبانی قرار داده است (ظریفیان و ملک محمدی، ۱۳۸۳). سواين و داس^۳ (۲۰۰۸) بر این باورند برای برانگیختن کشاورزان باید به آنان فهماند که سودمندی‌های مشارکت قابل توجه، ملموس، زودبازده و همچنین پایدارند (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۰). بنابراین از آنجایی که نمی‌توان نقش کلیدی روستاییان را به عنوان مهم‌ترین منبع تولید مواد غذایی جهان در نظر نگرفت و از سویی جلب مشارکت و همکاری و هماهنگی این قشر در قالب سازمان‌های غیر دولتی، به طور یقین موجب بهبود عملکرد

³ Swain & Das

آنان خواهد شد، بنابراین تاسیس سازمان‌های کشاورزان به عنوان سازمانی غیر رسمی و دولتی نقش حیاتی در تأمین امنیت غذایی جامعه دارد.

روش شناسی تحقیق

نقش روستاییان در پایداری امنیت غذایی

منشأ فکری بحث امنیت غذایی، به عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های امنیت ملی، به بحران غذا در اوایل دهه ۱۹۷۰ در جهان برمی‌شود (مبینی دهکردی، ۱۳۸۴). امنیت غذایی به عنوان دسترسی مستمر همه مردم یک جامعه در همه اوقات به غذای کافی به منظور یک زندگی سالم و فعال تعریف شده است. بدیهی است تأمین نیازهای غذایی جامعه به منظور ارتقای سلامت و بهداشت جامعه، حق طبیعی افراد جامعه است (خالدی و فریاد رس، ۱۳۸۹). بنابر این آنچه در تعیین وضع تغذیه جامعه و فرد اهمیت ویژه‌ای دارد و باید بر آن تأکید شود، دسترسی به مواد خوراکی و توانایی خرید این مواد است. از آنجا که دسترسی پیوسته و مطمئن به غذا فرایندی نیست که خود به خود و به طور انتزاعی قابل دستیابی باشد، دولت وظیفه دارد با اقدام‌هایی از جمله سیاست‌های پشتیبانی بخش کشاورزی، به تأمین غذای افراد جامعه بپردازد (مهرابی بشرآبادی و موسوی محمدی، ۱۳۸۹).

مفهوم امنیت غذایی بسیار گسترده است و به وسیله تعامل دامنه‌ای از عامل‌های زیست شناختی، اقتصادی، اجتماعی، کشاورزی و فیزیکی تعیین می‌شود. امنیت غذایی مستلزم عرضه کافی مواد غذایی در سطح کلان و توزیع عادلانه به منظور دستیابی همه به آن می‌باشد و مؤلفه‌های مشخص آن عبارت است از: موجودی مواد غذایی^۴، دسترسی به مواد غذایی^۵ و استفاده از مواد غذایی^۶. امنیت غذایی در حقیقت سنگ بنای یک جامعه توسعه یافته و عنصر اصلی سلامت فکری، روانی و جسمی اعضای آن است. براساس توصیه‌های سازمان خواربار و کشاورزی، بر ضرورت اتخاذ سیاست‌های ملی امنیت غذایی توسط دولت‌ها به منظور

⁴ food availability

⁵ food access

⁶ food utilization

تضمین کیفیت و سلامتی غذای قابل عرضه به شهروندان از راه برقراری معیارهای ملی ایمنی تأکید شده است. تأمین امنیت غذایی جامعه، به عنوان یکی از شروط تحقق امنیت ملی، از وظایف اساسی دولت‌ها در هر کشوری است (مبینی دهکردی، ۱۳۸۴). به طور کلی رشد جمعیت، تغییر الگوی مصرف و فرسایش منابع طبیعی، برقراری امنیت غذایی را به یکی از دغدغه‌های اساسی تصمیم‌گیران تبدیل نموده و انتظارات از بخش کشاورزی را برای تأمین امنیت غذایی افزایش داده است (خالدی و فریادرس، ۱۳۸۹).

به رغم اتخاذ راهبرد صنعتی شدن شتابان در شش دهه گذشته و حاکمیت دیدگاه فن محوری در توسعه ملی، روستاییان نقش تولیدگری خود را در تأمین امنیت غذایی مردم ایفا نمودند که بازتابی از حرکت آن‌ها در پذیرش رسالت و مأموریت‌ها و حفظ فرهنگ تولیدگری در توسعه ملی و روستایی بوده است. بدین معنی که روستاییان با درک واقعیت‌های جهانی و کشور و تأمین امنیت غذایی به عنوان یک دغدغه اصلی به آن پاسخ مثبت داده‌اند، اما چند نمونه از رسالت روستاییان کشاورز به عنوان مدیران تغییر و کنش گران توسعه شامل موارد زیر است

- بالا بردن ضریب امنیت غذایی؛
 - افزایش در عملکرد واحد سطح برای بالا بردن ضریب امنیت غذایی؛
 - نقش روستاییان در توسعه صادرات (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۲).
- در ایران نیز اندیشه کنونی گسترش تعاونی‌های تولید ناشی از پاسخگویی به نیاز روزافزون تولید غذا برای جمعیت در حال افزایش و رفع نیازهای کشاورزان از راه تولید محصولات است (کرمی و رضایی مقدم، ۱۳۸۴). بنابراین نقش و جایگاه سازمان کشاورزان به عنوان نظام بهره‌بردار مبتنی بر تولید تعاونی در زمینه تولید و تأمین مواد غذایی مورد نیاز جامعه به طور کامل آشکار و روشن است.

مشارکت و سازمان کشاورزان

امروزه بحث واگذاری امور مردم به خودشان در قالب (رهیافت‌های مشارکت) و کاهش تصدی‌گری دولت با عنوان (زمین‌هی سازی) دو دگرگونی مهم در نظام مدیریت دولتی است. سازمان‌های بین‌المللی نیز با کمک‌های فنی و مالی خود کشورهای علاقمند به بکارگیری این دو فن‌آوری اجتماعی را مساعدت می‌نمایند (ظریفیان و ملک محمدی، ۱۳۸۳). پیشرفت و توسعه در بخش کشاورزی مستلزم مراحل گوناگون و مرتبط به هم می‌باشد و یکی از مهم‌ترین دستاوردهای اقتصادی- اجتماعی انسان‌ها از راه مشارکت فراهم شده است (کرباسی و همکاران، ۱۳۸۸). از آنجایی که بخش کشاورزی کشورمان از طرفی با جمعیت بالای روستائیان و وسعت اراضی و پراکنده بودن آن‌ها روبروست، از سوی دیگر کمبود نیروهای متخصص دولتی و امکانات و تجهیزات مورد نیاز برای ارائه خدمات فنی و آموزشی به کشاورزان، بستر مناسبی را برای به کارگیری این دو ره‌یافت فراهم کرده است (ظریفیان و ملک محمدی، ۱۳۸۳). عنصرهای عمده مشارکت می‌تواند حاصل توزیع توان و منابع کم‌یاب، تلاش‌های هوشمندانه گروه‌های اجتماعی برای کنترل مقاصد و بهبود شرایط، دستیابی به فرصت‌های برابر برای کشاورزان خرده پا باشد (پرتوو^۷، ۲۰۱۰).

برای به ثمر رساندن طرح‌های مشارکتی، حضور مردم در مراحل اجرایی طرح‌ها، و در صورت امکان، پرداخت بخشی از هزینه‌ها با توجه به شرایط اقتصادی ضروری است. بررسی‌های در مورد مشارکت مردمی در طرح‌های توسعه روستایی نشان داده است، چنانچه فعالیت‌های اجرایی بدون حضور مردم صورت گیرد، آنان مسئولیت حفظ و نگهداری طرح‌ها را بر عهده نمی‌گیرند و از این رو، تلاشی برای رفع عیب آن نمی‌کنند (فعلی و همکاران، ۱۳۸۷). در جامعه‌های روستایی نه با اعمال زور می‌توان روستائیان را وادار به مشارکت مستمر در اداره امور عمومی روستا نمود و نه با تطمیع از راه اعطای امتیازهای مادی. تنها راه ترغیب روستائیان به مشارکت در اداره امور روستا عبارت است از تفهیم لزوم و فایده همکاری و مشارکت در تصمیم‌گیری حیاتی روستا. از این رو وادار کردن روستائیان به

⁷ Pertev

مشارکت در انجام خدمات عمومی، بدون آنکه ضرورت و فایده‌های آن را با همه وجود احساس کرده باشند، مشارکتی تصنعی و ناپایدار خواهد بود (علی میرزایی و همکاران، ۱۳۹۰). بنابراین امروزه تلاش کارگزاران توسعه بر این است که زمینه مشارکت کشاورزان را به شکل رسمی‌تری فراهم کنند تا موفقیت پروژه‌ها افزایش یابد (فعلی و همکاران، ۱۳۸۷). برخی تجربه‌ها در کشورهای مختلف بیانگر این است که اگر مشارکت به طور مداوم در همه مراحل پروژه مورد تاکید باشد، مردم محلی به طور فزاینده‌ای به صاحبان تغییرهای پیشنهادی تبدیل می‌شوند و مشارکت کشاورزان در پروژه می‌تواند مبنایی بر بهبود استانداردهای کیفیت زندگی آنان بوده و برنامه‌هایی ارائه دهد که نیازهای آنان را به طور بهتری رفع کند (حجازی، ۲۰۰۷). ساماندهی بخش کشاورزی به عنوان جز مهمی از جامعه می‌تواند شرایط توسعه بخش‌های دیگر را نیز فراهم کند. بر همین اساس وجود سازماندهی و تشکل‌های غیر دولتی به عنوان عاملی هدفمند برای توسعه ترویج بخش کشاورزی، توانمندسازی بهره برداران و به کارگیری نیروهای داوطلب مردمی در اجرای پروژه‌های کشاورزی، لازم و ضروری است (مهدی دوست و همکاران، ۱۳۸۹). سازمان کشاورزان در واقع نوعی از تشکل‌های غیردولتی رسمی می‌باشند که اعضای آن را کشاورزان داوطلب تشکیل می‌دهند. این تشکل‌ها در واقع نوعی از نهادهای محلی و مدنی به شمار می‌روند که مردم با سازمان یافتن در آنها بطور داوطلبانه رسیدن به هدف‌های خاصی مشارکت نموده و مسئولیت‌هایی را می‌پذیرند. سیاست‌های تمرکززدایی توان، تشویق نظام اجتماعی کثرت گرا، مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی، هدف‌های مناسب با شرایط و نیازهای جامعه مبتنی بر توسعه مداری از عامل‌های موثر در تشکیل نهادهای محلی غیردولتی هستند. خوداتکایی و خودگردانی، نوآوری، توسعه‌مداری و پیشگامی، هدف‌های سازگار با نیاز جامعه و هدف‌های قابل دسترس، ارائه خدمات به اعضا، ساختار مردم سالار، از ویژگی‌های این سازمان‌های مردمی غیردولتی است (ظریفیان و ملک محمدی، ۱۳۸۳). مهم‌ترین معیار یک سازمان کشاورزان کارآمد نقش مثبتی است که آن سازمان برای بهبود معیشت اعضای خویش ایفا می‌نماید. افزایش درآمد اعضا، کاهش مهاجرت و تقویت توان آنان در

تصمیم‌گیری در برنامه‌های توسعه ملی از آن جمله است (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۳). فائو سازمان کشاورزان را به عنوان نوعی سازمان غیر دولتی که کشاورزان یک منطقه خاص یا شرکت-های محصولات خاص رسیدن به هدفی مشترک بر طبق قواعد از پیش تعیین شده و تحت ساختار مورد پذیرش دولت تشکیل می‌شوند، معرفی می‌کند. این شکل از سازمان‌ها بازدهی بیشتر وظایف دولتی را در زمینه خدمات کشاورزی بر عهده می‌گیرند و با کشاورزان و دولت ارتباط برقرار می‌نمایند (پرتوو، ۲۰۱۰). در سازمان کشاورزان خدماتی مانند موارد زیر ارائه می‌شود

- خدمات بازاریابی (تامین نهاده، بازاریابی، فروش محصول و اطلاعات بازار؛
- آسان‌سازی فعالیت‌های تولید جمعی؛
- خدمات مالی (پس انداز، وام‌ها و دیگر اشکال اعتبار)؛
- خدمات فن‌آوری (آموزش، ترویج و تحقیق)؛
- خدمات آموزش و پرورش (مهارت‌های کسب و کار، سلامت و کلیات)؛
- خدمات رفاهی (بهداشت و شبکه‌های ایمنی)؛
- وکالت سیاسی؛
- مدیریت منابع مالی عمومی (آب، مرتع، شیلات و جنگل‌ها) (استوک بریج^۸، ۲۰۰۳).

چامالا و شینگی پیش شرط‌هایی را برای اثر بخشی این سازمان‌ها مطرح می‌کند مانند: وجود ساختار سازمانی مردم سالار و باز که تضمین کننده پاسخگویی رهبر در برابر اعضا است، برخورداری از اساس مالی خوب و مناسب و ظرفیت و توانایی عمل، سطح مناسب مهارت‌های مدیریت و فنی (چامالا و شینگی^۹، ۲۰۱۲).

انواع سازمان‌های کشاورزان

⁸ Stockbridge

⁹ Chamala & Shingi

سازمان‌های کشاورزان بر حسب نوع فعالیت، حوزه فعالیت و هدف‌هایی که دارند، در دو نوع گروه بندی می‌شوند

۱) سازمان‌های منبع محور

این نوع از سازمان‌ها می‌تواند یک تعاونی روستایی یا انجمنی باشد که به نهاده‌های مورد نیاز اعضا، منابع مالکان به منظور افزایش کارآیی مشاغل آنان بر اساس زمین یا شمار دام رسیدگی می‌نماید. این سازمان‌ها به طور کلی کوچک هستند و ساختار جغرافیایی تعریف شده‌ای دارند و به طورت برجسته در حدود منابع و نهاده‌ها فعالیت می‌نمایند. با وجود این گروه‌های مخاطب بسیار متنوعی و از محصولات و کالاهای مختلفی دارند شرکت‌های تعاونی تولید روستایی یکی از مراحل پیشرفته تعاون می‌باشد که در توسعه پایدار روستایی نقش به‌سزایی را ایفا می‌کند و تا کنون دولت برای حمایت از آن‌ها هزینه زیادی صرف کرده است. هدف از شرکت‌های تعاونی تولید، یکپارچه کردن قطعه‌های اراضی زارعان عضو تعاونی تولید، فراهم کردن بیشینه استفاده از منابع آب و خاک کشور ترویج شیوه‌های معیشت و کار، استفاده درست از ماشین‌آلات کشاورزی، احیای اراضی بایر و در نهایت افزایش تولید و درآمد کشاورزان و روستاییان می‌باشد (بذرافشان و شاهین، ۱۳۸۹). در کشور ما نیز با توجه به سیاست کاهش تصدیگری دولت، اجرای برنامه زمین‌هی سازی و لزوم جلب مشارکت مردم و همچنین توسعه خدمات رسانی و حمل و نقل، ضرورت تشکیل این گونه تعاونی‌ها بیش از پیش مطرح شده است. در این باره یکی از این تشکل‌های غیر دولتی در بخش کشاورزی که نقش مؤثری می‌تواند در کاهش تصدیگری دولت داشته باشد، شرکت‌های تعاونی تولیدی کشاورزی (روستایی) است (سلوکی و همکاران، ۱۳۸۹). از دیدگاه تاریخی در اوایل سده نوزدهم که اوضاع اقتصادی و اجتماعی بحرانی شده بود و گرانی، فقر، بیکاری و استثمار بیداد می‌کرد نخستین شرکت تعاونی به طور رسمی در انگلستان شکل گرفت. در کشور ما پدیده تعاون به صورت رسمی پیشینه درازمدت ندارد علیرغم آنکه شیوه سنتی آن دارای پیشینه درازمدت بوده است. پس از اصلاحات ارضی شرکت‌های تعاونی برای اینکه نماینده دولت و جایگزین مالک در روستا باشد به طور

رسمی شکل گرفت (بذرافشان و شاهین، ۱۳۸۹). توسعه تعاونی‌های کشاورزی در قالب تعاونی‌های صید و صیادی، گل و گیاه، زنبورداری، دامپروری، جنگلداری، مرغداری و زنبورداری را می‌توان راهکار بسیار مناسبی برای توسعه کشاورزی، ارتقاء سطح دانش و آگاهی روستاییان، بهره‌برداری از منابع روستا، افزایش محصولات کشاورزی، جذب سرمایه و افزایش فرصت‌های شغلی محسوب نمود (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۱).

۲) سازمان‌های بازار محور

این سازمان‌ها بر اساس یک کالا یا محصول خاصی بنا نهاده شده‌اند که دارای ارزش اقتصادی بالا و بازار گسترده‌ای هستند. این سازمان‌ها به عنوان سازمان‌های ستاده محور سازمان‌دهی شده‌اند. این سازمان‌ها از جامعه خاص و واحدی تشکیل نشده و اعضای خود را می‌توانند از کشاورزان منطقه‌ای که کالایی با ارزش اقتصادی بالایی تولید می‌کنند و علاقمند به توسعه محصولات خویش به لحاظ سرمایه‌گذاری از راه نیروی انسانی و فناوری هستند تشکیل دهند. این سازمان‌ها عموماً کوچک نبوده و دارای محیطی رقابتی هستند. تحقیقات، تهیه نهاده‌ها، ترویج، اعتبار، جمع‌آوری محصولات و فرآوری آن‌ها و بازاریابی از جمله هدف‌های اصلی گسترده سازی اعضای این سازمان‌ها می‌باشد. چندین ابتکار موفق از این سازمان‌ها در هند مانند شیر آناند^{۱۰} گزارش شده است (چامالا و شینگی، ۲۰۱۲).

مراحل تشکیل سازمان‌های کشاورزان

در رهیافت مرحله‌ای ایجاد سازمان‌های کشاورزان برخی از اصول و مراحل مدل‌های اجتماعی، سازمان‌های اجتماعی و مدیریت قابل استفاده است (چامالا^{۱۱}، ۱۹۹۰). همچنین توجه به نیازها در گزینش اشخاص یا گروه‌هایی که رهبری سازمان‌های کشاورزان را برعهده می‌گیرند مسئله دارای اهمیتی می‌باشد. این شخص می‌تواند عامل ترویج، یا شخصی از گروه‌های دیگر این سازمان‌ها باشد که با نیازها آشنایی کامل داشته و به افزایش درآمد کشاورزان خرده پا در این زمینه باور خاصی دارد. در این مراحل مداوم، عامل ترویج به طور

¹⁰ Anand Milk

¹¹ Chamala

معمول به کسی اطلاق می‌شود که وظیفه سازماندهی این گونه سازمان‌ها را برعهده دارد، در این زمینه می‌توان مراحل زیر را در تشکیل سازمان کشاورزان مطرح کرد:

- مرحله ۱) آشنایی کامل با جامعه‌های روستایی؛
- مرحله ۲) تعیین رهبران بالقوه در جامعه‌های روستایی؛
- مرحله ۳) ارتباط کلامی با رهبران شناخته شده و جلب همکاری از دیگر نمایندگان؛
- مرحله ۴) یاری رهبران محلی در ارتباط با جامعه؛
- مرحله ۵) معرفی رهبران گروه‌های محوری برای تأسیس سازمان‌های کشاورزان؛
- مرحله ۶) تأسیس یک ساختار سازمانی برای سازمان‌های کشاورزان؛
- مرحله ۷) پیشبرد مدیریت سازمان‌های کشاورزان از راه یادگیری عملی و آموزش؛
- مرحله ۸) ارتباط کامل اجرایی؛
- مرحله ۹) اجرای پروژه‌های برگزیده؛
- مرحله ۱۰) نظارت و ارزشیابی پیشرفت سازمان‌های کشاورزان (چامالا و شینگ، ۲۰۱۲).

اعضای این سازمان‌ها تحت تأثیر درجه وابستگی کشاورز به نهاده‌های فعالیت‌های سازماندهی شده، درجه میزان دسترسی به منابع و نهاده‌ها، این که تا چه اندازه نهاده‌ها از راه کارهای گروهی به دست می‌آیند، میزان پاداشی که از همراهی در فعالیت‌های گروهی عاید افراد می‌شود و میزان عدالت در این جامعه، میزان دسترسی به پاداش معقول در زمان مشخص و میزان سودمندی‌های این سازمان‌ها تا چه حد هزینه‌های مشارکت‌های مستمر را کاهش می‌دهد، به مشارکت در آن می‌پردازند (شینگی و بلوم^{۱۲}، ۱۹۸۷). عامل‌های موثر بر مشارکت کشاورزان در سازمان کشاورزان از نتایج تحقیق ابراهیمی و همکاران (۲۰۱۱) شامل: عامل‌های سازمانی، فردی، اجتماعی، اقتصادی و از نتایج کار علم بیگی و همکاران (۲۰۰۸): شامل عامل‌های فردی و انگیزشی، ساختاری، فرهنگی، عضویت، سطح پیش می‌باشد. شعبانعلی فمی (۱۳۸۳) ویژگی‌هایی را مانند توان سیاسی و سازمانی، موفقیت در شناسایی و

¹² Shingi & Bluhm

بازنمایی نیازهای اعضا، ثمر بخشی در ارایه خدمات و کالای مورد نیاز، عضویت موثر و باز عمل کردن در مورد دریافت همکاری و منابع اطلاعات خارجی، نقش سازمان‌های غیر دولتی در پیشرفت سازمان‌های کشاورزان، را در رسیدن سازمان کشاورزان به هدف‌های مقرر خود مطرح می‌کند.

عامل‌های موثر بر ظهور و پیدایی سازمان‌های کشاورزان

بیان این نکته ضروری است که صدای کشاورزان بدون سازمان کشاورزان نمی‌تواند به جایی برسد. در جهان به عنوان مثال، صدها میلیون کشاورز وجود دارد، که برای شرکت در هر مذاکره‌ای با بقیه جامعه نیاز به سازمانی دارند که نماینده آنان باشد. بنابراین سازمان‌های کشاورزان به عنوان صدای قانونی کشاورزان از سطح مردمی به سطح بین‌المللی شکل گرفتند. این دلیلی است که موجب می‌شود به سازمان‌های کشاورزان "سازمان‌هایی با کشاورزان و برای کشاورزان" به عنوان رکن مهمی از جامعه امروزی اهمیت زیادی داده شود (پرتوو، ۲۰۱۰). اما مهم‌ترین عامل در پیدایش این سازمان‌ها وجود زمینه‌های محیطی تسهیل‌کننده سیاسی اجتماعی و اقتصادی است که سازمان‌ها در آن شکل گرفته و عمل می‌نمایند. برای سازمان‌های کشاورزان پنج مجموعه دارای اهمیت هستند:

- ۱- موقعیت سیاسی: شامل تشویق، تحمل یا جلوگیری دولت از تشکیل سازمان‌های کشاورزان و بسیج روستاییان؛
- ۲- سیاست‌های دولتی و سازمان‌های اهدا کننده کمک: شامل اصلاح ساختار دولتی، تمرکز زدایی، راهبردهای عمومی توسعه و مشارکت تاریخی سازمان‌های کشاورزان در سیاست دولت یا زمینه‌های سیاسی؛
- ۳- محیط سازمانی: شامل ساختار و عملکرد دستگاه‌های ترویجی و تحقیقی دولتی و سازمان‌های غیر دولتی غیر عضو؛
- ۴- اقتصاد کشاورزی: اشاره به ساختار بخش کشاورزی و اهمیت نسبی آن در اقتصاد ملی و تولید محصولات نقدی و غذایی مزارع کوچک؛

۵- بستر و شرایط روستایی: سنت‌های محلی، تجربه اقدام گروهی و تنوع نظام‌های تولیدی (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۳).

سازمان‌های محلی کشاورزان ابزاری کارآمد برای بهبود معاش، مؤلفه‌ای اصلی در افزایش درآمد مزارع و رکن اساسی ایجاد اشتغال روستایی بوده و دارای بهترین قابلیت‌ها برای مدیریت مشارکتی توسعه‌اند و می‌توانند پاسخ مناسبی برای برآوردن نیازهای اصیل جامعه روستایی به همراه داشته باشند. این تشکل‌ها به تولیدکنندگان خرده‌پا کمک می‌کنند تا ظرفیت تولید و بازاریابی خود را در واکنش به چالش‌های رقابتی و فرصت‌های تجاری بازار بالا ببرند و با سامان دادن فرآیندهای جمع‌آوری، حمل و نقل، انبارداری و بسته‌بندی محصول، مستقیماً و بدون وجود واسطه‌ها با بازار وارد مذاکره شده و عایدات بیشتری را نصیب خود گردانند. افزون بر این، تشکل‌های کشاورزان می‌توانند نقش بسیار مهمی در پشتیبانی از کشاورزان و نمایندگی آنان در سیاست‌گذاری‌ها داشته باشند. انتقال اطلاعات به اعضا، یکی دیگر از بارزترین کارکردهای سازمان‌های کشاورزان به شمار می‌رود. آن‌ها می‌توانند بخش قابل توجهی از هزینه‌های جاری نظام ترویج کشاورزی را تأمین کرده و در چارچوب یک نظام خدماتی کثرت‌گرا، به عنوان بازویی توانمند در تعامل سازنده با سایر کنشگران، بخش بسیاری از مسئولیت‌ها و وظایف نظام ترویج را بر عهده گیرند (علی میرزایی، ۱۳۹۰).

نمونه‌هایی از فعالیت سازمان کشاورزان در کشورهای دیگر

سازمان کشاورزان در توسعه کشاورزی و روستایی دیگر کشورهای جهان دارای نقش و جایگاه مهمی است (پرتوو و کینگ، ۲۰۰۰)، در این بخش نمونه‌های فعالیت این سازمان در برخی کشورها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

انجمن تولید کنندگان و فرآوری کنندگان محصولات ارگانیک زامبیا

نمونه موفق دیگر انجمن تولید کنندگان و فرآوری کنندگان محصولات ارگانیک در زامبیا می‌باشد. این انجمن موجب کاهش فقر میان کشاورزان ارگانیک خرده‌پاهای زامبیا از راه افزایش درآمد آن‌ها از راه حق بیمه از فروش محصولات ارگانیک تولید شد. که این در

نتیجه دسترسی بهتر به بازار، افزایش تولید و بهبود کیفیت محصولات بوده است. بهبود در رفاه کشاورزان مشارکت کننده، موجب افزایش علاقه کشاورزان غیر عضو، و پذیرش فناوری‌های کشاورزی ارگانیک از جانب آنان شد. یک گروه از کشاورزان (۱۴۰ زن و ۲۱۲ مرد) توانستند ویژگی‌های محصولات ارگانیک را حفظ نمایند. همچنین حجم تولیدی محصولات ارگانیک افزایش یافت. در کل دسترسی به بازار محصولات ارگانیک افزایش یافت. کشاورزان پنبه کار ۲۰ درصد حق بیمه و کشاورزان گردوکار حدود ۲۹/۴ درصد

^{۱۳}

افزایش درآمد را بین سال‌های ۲۰۰۶-۲۰۰۸ را داشته‌اند (کاستاپینتو ، ۲۰۰۹).

بنابر پژوهش آن کو^{۱۴} (۲۰۰۶)، در زمینه تأثیر ایجاد سازمان کشاورزان در کشورهای صادر کننده قهوه نتایج به دست آمده از رگرسیون نشان داد که مشارکت تولید کنندگان در اختیارات بازار قهوه دارای تأثیر مثبتی در افزایش تولید قهوه در این کشورهای خواهد داشت.

سازمان کشاورزان و زنجیره‌های ارزشمند، ارتباط تعاونی لبنی روستایی با کشاورزان و

مصرف کنندگان در کنیا

سازمان تعاونی لبنی گیتینگوری^{۱۵}، در منطقه کیامبو کنیا در سال ۱۹۶۱ تأسیس و تا اوایل ۱۹۹۰ به خوبی فعالیت می‌نمود. این تعاونی به فعالیت‌هایی همچون شیرگیری و بازاریابی لبنی مشغول بودند. دسترسی به خدمات دامی و تغییر سرنسخه‌های بازار یابی در اثر آزاد شدن اقتصادی نقش این تعاونی‌های لبنی را تغییر داد. بیشتر آن‌ها اعضای فعال خود را از دست دادند و بازدهی اندک و میزان درآمد ناخالص بسیار پایین در اثر کمبود شیر، قیمت‌های پایین و تاخیر در پرداخت‌های دولت و مدیریت نادرست و سرمایه‌گذاری تحت فشار به دست آمده این آزاد سازی بازارهای جهانی بود. در نتیجه شمار بسیاری از کشاورزان درآمد بسیار پایینی دریافت می‌کردند. از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۷ این تعاونی‌ها از پشتیبانی‌های

¹³Costa Pinto

¹⁴An Coe

¹⁵Githunguri

خیریه‌ای تقویت ساختار و چشم انداز و برنامه ریزی راهبردی سازمانی بهره بردند. این فرایندها تنها راه حل افزایش ارزش تولیدات اعضا را، تولید محصول با کیفیت، فراوری شده و تولید شیر تازه معرفی کردند. برنامه ریزی راهبردی باعث سرمایه‌گذاری اعتباری توسط کشاورزان در بانک توسعه آفریقای شرقی شد. آموزش عملی رهبری و مدیریت، توسعه طرح‌های شغلی، تدوین خط مشی‌ها و سیاست‌ها، آموزش اعضا و رهایی از مقررات و وظایف در دسترس اعضا مقرر شد و فعالیت‌های کشاورزی مناسب اختلاف بسیار زیادی با گذشته داشت. در انتهای سال ۲۰۰۴ یک تعاونی فراوری شیر تأسیس شد و در سال ۲۰۰۸ تعاونی‌های لنبی گیتونگوری جزو ده تعاونی برتر کنیا قرار گرفت و تولید بیش از شش درصد بازار کنیا را در نایروبی برعهده گرفت (کاستاپینتو، ۲۰۰۹).

همچنین در پژوهش دیگری که در آمریکای لاتین صورت گرفت و به بررسی نقش سازمان‌های غیر دولتی در تحقیقات کشاورزی و انتقال فن‌آوری پرداخت نتایج بیانگر این است که فن‌آوری‌های مورد نیاز توسط بخش کشاورزی آمریکای لاتین و مؤسسه‌های درگیر در تحقیقات و انتقال فن‌آوری در حال تغییر است و انواع جدید فن‌آوری نیازمند دستیابی به الگوهای توسعه پایدارتر و عادلانه‌تر هستند، زیرا مؤسسه‌های تحقیقاتی و ترویجی سنتی پاسخگویی ضعیفی به این چالش‌ها دارند. بنابراین سازمان‌های غیر دولتی^{۱۶} می‌توانند نقش مثبتی در این زمینه داشته باشند، اما با بهبود ظرفیت‌های فنی و گسترش سطح پوشش خود، بدون مخالفت با تأثیر ویژگی‌های مثبت خود مانند انعطاف پذیری، آگاهی اجتماعی و نگرانی از مشارکت کشاورزان. یک راه حل جزئی در این زمینه، توسعه هماهنگی بین سازمان‌های غیر دولتی و مؤسسه‌های تحقیقاتی می‌باشد (کایموویتز^{۱۷}، ۲۰۰۲).

برنامه حوضه دریاچه مالای

در اوایل سال ۲۰۰۶ اتحادیه کشاورزان مالای و اتحادیه تعاونی اعتبار و پس انداز مالای ارتباط قوی برقرار کردند و آغاز به توسعه کشاورزی در منطقه نمودند. به رغم

¹⁶ NGOs

¹⁷ Kaimowitz

اجرای پروژه‌های انفرادی، سازمان‌ها وارد شدند به یک توافق کنسرسیوم با انجمن کشاورزان ملی خرده‌پای مالاوی که همراه با مرکز تعاونی سوئدی برنامه حوضه دریاچه آبریزمالاوی را به اجرا گذاشتند. این برنامه توسط اعضای هیات مدیره کنسرسیوم اداره شده و هر سازمان دارای یک رای است. مرحله اول از برنامه‌های حوضه دریاچه مالاوی در اواخر سال ۲۰۰۸ مورد بررسی قرار گرفت، این برنامه بسیار مناسب و ابتکارانه بود و باعث کاهش فقر در مالاوی شد. این برنامه به طور قابل توجهی ظرفیت سازمان‌های مالاوی را تقویت و باعث ایجاد تعاونی‌های کشاورزان شد. در کنسرسیوم مدل جذاب یادگیری تعاملی ارائه شد (کاستاپینتو، ۲۰۰۹).

نمونه دیگر در این راستا مزایای سرمایه اجتماعی در قالب بهره‌وری از سازمان کشاورزان است که با تحقیقی در سریلانکا در زمینه استفاده از منابع آبی برای کشت برنج انجام گرفته است. در این تحقیق به دنبال پژوهش موردی در سری لانکا ساختار تحلیلی از سرمایه اجتماعی ارائه شده است. در سال ۱۹۹۷ در این کشور به دنبال خشکسالی و اعلام کمبود منابع آبی کافی در مخازن برای رشد برنج توسط کشاورزان، سازمان کشاورزان در طرح‌های آبیاری در سال ۱۹۸۰ تاسیس شد و با اقدام‌های جمعی پیشرفت‌های قابل اندازه‌گیری در عملکرد نظام و بهره‌وری به وجود آورد. به طوری که برداشتی بالاتر از ۶۵ هزار کیلو در هکتار توسط توزیع کارآمد و عادلانه و همکاری قومی با به اشتراک گذاری آب بین کشاورزان با اراضی بالادست و پایین دست به دست آمد (ویجایاراتنا^{۱۸}، ۲۰۰۰).

سازمان کشاورزان و عمل جمعی اغلب به عنوان یک عامل کلیدی در دسترسی کشاورزان به بازارها مطرح است. اما اغلب، توجه کمی به مناسب‌ترین نوع سازمان می‌شود، خواه سازمان‌ها توجه کمی داشته باشند به تولیدکنندگان یک کالای تمایز نیافته یا توجه بیشتری داشته باشند به تولید یک محصول با ارزش بالاتر، خواه بخش دولتی یا زمین‌های مناسبی باشد برای حمایت از سازمان کشاورزان و شرایط ضروری برای اطمینان از کارایی

¹⁸ Wijiyaratna

اقتصادی آنان، که این ضرورت ممکن است مربوط باشد به مهارت‌های تجاری محدود سازمان‌های کشاورزان. در تحقیقی که در زمینه دسترسی کشاورزان به بازار در آمریکا انجام گرفت، این مسائل در زمینه ذرت مصرفی و سبزیجات با ارزش بررسی شد. به طر کلی مزایای سازمان کشاورزان بیشتر در بخش گیاهان به طور کامل مشهود است اما طی این تحقیق مشخص شده است که هزینه‌های بالای معامله محصولات که در ارتباط است با دسترسی به بازار تولیدات در سازمان‌های کشاورزان در هاندوران و ال سالودور کمتر از ۱.۵٪ از کل تولیدات باغبانی است. که این شاید به دلیل مهارت‌های تجاری محدود سازمان کشاورزان و مدل‌های سازمانی غیر قابل جایگزین باشد. متأسفانه انگیزه کمتری برای دست اندرکاران در زمینه سازماندهی بازارهای فروش در دسترس در راستای پایین آوردن هزینه‌های معامله وجود دارد. اما مزایای سازمان‌های کشاورزان ذرت کار در زمینه دسترسی به نهاده‌هایی مانند اعتبار، بذر و کود به طور کامل روشن است. سازمان کشاورزان یک عامل حیاتی است در ساخت بازار کار برای فقرا اما نقش و زمان سرمایه گذاری‌های دولتی و زمین‌های در این سازمان‌ها به طور ضعیفی درک شده است (هلین^{۱۹} و همکاران، ۲۰۰۹).

کشاورزی خرده پا در آروشای تانزانیا^{۲۰}

سازمان قدیمی امویواتا^{۲۱} در آروشای تانزانیا همراه با کشاورزان خرده پا و دامداران (که ۸۰ درصد زن بودند) توانستند به افزایش میزان درآمد خانوار و بهبود امنیت غذایی از راه تولید بهبود یافته محیط زیست دوستانه و بازاریابی محصولات و فرآورده‌های دامی و زراعی دست بیابند. نهاده‌هایی که منجر به این نتایج شد با عنوان ساختار تسهیلات ذخیره بذر و آغاز فعالیت‌های درآمدزای جدیدی مانند (پرورش طیور، زنبور داری، جمع آوری و فرآوری پوست، رشد نهالستان‌ها و سبزیجات) بود. اعضای پاستورالیست جامعه که اکنون در فعالیت‌های کشاورزی و نگهداری دام هستند به دلیل تغییرهای آب و هوایی در حال کاهش

¹⁹ Hellin

²⁰ Arusha

²¹ Mviwata

می‌باشند. کار انجام شده به روشنی کاهش آسیب پذیری می‌یابد در حالی که ظرفیت برای سازگاری با تغییرهای آب و هوایی تقویت شده است (کاستایننتو، ۲۰۰۹).

سازمان کشاورزان در ایران

نظام‌های بهره برداری در طول تاریخ ایران در سه دسته زیر جای می‌گیرد:

- ۱) نظام‌های ماقبل سرمایه داری که شامل نظام‌های بزرگ‌ری، مزارعه، اقطاع و اربابی می‌باشد؛
- ۲) نظام‌های بهره برداری انتقالی که شامل نظام‌های بهره برداری کوچک و متوسط بازرگانی و دهقانی است؛

۳) نظام‌های بهره برداری که شامل نظام‌های بهره برداری کشاورزی تجاری گسترده، کشت و صنعت‌ها و مبتنی بر تولید تعاونی است، که این دسته خود شامل: تعاونی کشاورزی، سهامی زراعی و مشاع‌های تولیدی می‌شود (تقوی، ۱۳۸۱). نظر به اهمیت سازمان‌های کشاورزان و جایگاه مهم و اثرگذار آن‌ها در تجارب موفق توسعه روستایی در اقصی نقاط جهان، در ایران نیز طی چند سال اخیر حرکت مثبت و رو به رشدی برای تشویق و ترغیب کشاورزان برای سازمان دادن خویش به چشم می‌خورد که شتاب این جریان، به موازات افزایش آگاهی نسبی از سودمندی‌های به دست آمده از اقدام‌های جمعی فزونی یافته و به طور پراکنده منجر به تأسیس برخی تشکل‌های رسمی کشاورزان در سطح کشور شده است (علی میرزایی، ۱۳۹۰). در تقسیم بندی نظام‌های بهره برداری، نظام‌های مبتنی بر تولید تعاونی را می‌توان به عنوان سازمان‌های کشاورزان در نظر گرفت. اما به زعم علی میرزایی (۲۰۱۰) در ایران، به رغم وجود پیشینه‌های درخشان اقدام‌های همیارانه گروهی در راستای غلبه بر جبر طبیعت و تنظیم مناسبات میان بهره‌برداران عرصه‌های تولید، سازمان‌های کشاورزان به معنای امروزی آن هیچ‌گاه در سطح گسترده شکل نگرفته‌اند. چامالا و شینگگی مراحل را در راستای تقویت سازمان‌های کشاورزان موجود به شرح زیر بیان می‌کند:

مرحله اول - درک جامعه‌های روستایی و صادق بودن با آنها؛

مرحله دوم- مباحثه با رهبران در باره ضعف سازمان‌های کشاورزان در عمل؛
مرحله سوم- جستجوی آرمان‌ها در تقویت و تجدید قوای سازمان‌های کشاورزان؛
مرحله چهارم- تشویق رهبران محلی در فراخوانی آنان به منظور ارتباط با جامعه؛
مرحله پنجم- ایجاد یک گروه اصلی از رهبران به منظور ارائه پیش نویس پیشنهاد؛
مرحله ششم- دریافت نظرها و به کارگیری یک راهبرد (چامالا و شینگلی، ۲۰۱۲).

نتایج و بحث و نتیجه گیری

در زمینه مبحث امنیت غذایی شاخص‌های پرشماری توسط محققان ارائه شده است، از جمله آن‌ها می‌توان به: اعتبارات و تسهیلات کافی برای تولید، افزایش توان خرید، توسعه فن‌آوری در کشاورزی، حفظ محیط زیست، توزیع عادلانه غذا، کمیت و کیفیت غذا، دسترسی و فراهم بودن غذای سالم و کافی، افزایش بهره‌وری نیروی کار (مهرابی بشرآبادی و موسوی، ۱۳۸۹) و حفظ محیط زیست، تهیه غذا قیمت پایین‌تر برای مصرف‌کنندگان، استفاده بهینه از نهاده‌های کشاورزی و ساماندهی پشتیبانی‌های دولتی (راما کریشنا و آسفا، ۲۰۰۲) اشاره کرد. از سویی با بررسی منابع تحقیقاتی می‌توان کارکردهایی را برای سازمان کشاورزان در قالب چند دسته کارکردهای اقتصادی (افزایش تولید و درآمد، کاهش فقر، تامین نهاده، بازاریابی محصولات، نقش آفرینی در تولید، فروش و صادرات محصولات، تنظیم قیمت محصولات در بازار)، اجتماعی و فرهنگی (بهبود کیفیت زندگی، تقویت میل به ماندن در روستا، ایجاد حس همدلی و همکاری بین اعضا، سازماندهی و استفاده بهینه از قابلیت‌های کوچک و پراکنده در سطح محلی، شبکه‌سازی و تقویت ارتباط‌های درون و برون گروهی، تقویت و بکارگیری سرمایه اجتماعی) و سیاسی (پشتیبانی سیاسی از کشاورزان، تامین اعتبارات به ویژه برای کشاورزان خرده‌پا) و دانشی (توسعه نوآوری،

²² Ramakrishna

پشتیبانی‌های آموزشی، فنی و مشاوره‌ای)، (کاستاپینتو ، ۲۰۰۹؛ کالینسون^{۲۳} و همکاران، ۲۰۰۵؛ ظریفیان و ملک محمدی، ۱۳۸۳) نام برد. در نهایت با توجه به آنچه طی این نوشتار مطرح شد، می‌توان به این موضوع اشاره کرد که سازمان کشاورزان به عنوان سازمانی غیر رسمی و غیر دولتی که در آن کشاورزان و تولید کنندگان محصولات کشاورزی به طور داوطلبانه اقدام به فعالیت‌های تولیدی که به موجب آن دسترسی به افزایش تولید و عملکرد در روستا را خواهیم داشت و با توجه به کارکردهای مختلفی که برای آن بر شمرده شده است، نقش مهم و تأثیرگذاری در مشارکت کشاورزان و تولید کنندگان در فرایند تولید و افزایش کمی و کیفی محصولات کشاورزی دارد. ذکر این نکته نیز که افزایش کمی و کیفی محصولات کشاورزی موجب فراهم بودن و دسترسی مود غذایی کافی و سالم در اختیار جامعه قرار خواهد گرفت، با اهمیت است. از سویی باید توجه داشت که این مسئله به خودی خود موجب تامین امنیت غذایی پایدار که یکی از حیاتی‌ترین مباحث در جامعه‌های امروزی است، می‌شود. بر این اساس می‌توان سازمان کشاورزان را به عنوان ساختاری برای سازماندهی مشارکت کشاورزان و تولید کنندگان محصولات کشاورزی در راستای امنیت غذایی پایدار در قالب مدلی مفهومی و در چارچوبی مشخص همانند آنچه در شکل ۱ آورده شده است، به کار گرفت.

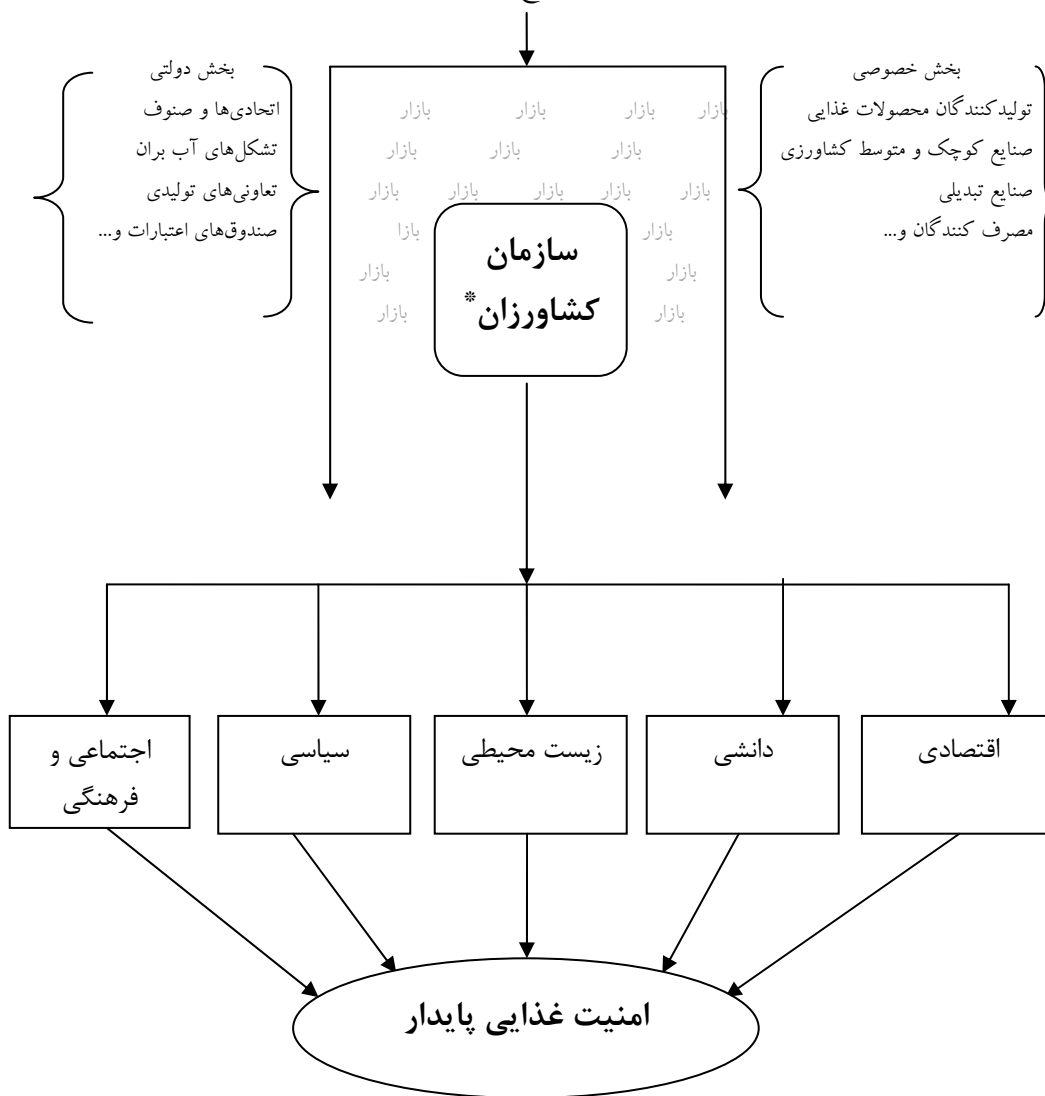
²³ collinson

بخش دولتی

(وزارت بازرگانی، مراکز تحقیقاتی، مراکز آموزشی و دانشگاهی، سازمان محیط زیست، وزارت

نیرو، سازمان جهاد کشاورزی، مراکز بهداشت،

سازمان جنگل‌ها و مراتع و وزارت تعاون)

شکل ۱. مدل مفهومی نقش سازمان کشاورزان در امنیت غذایی پایدار

منبع: یافته‌های مطالعه برگرفته از بررسی تطبیقی منابع
*سازمان کشاورزان، گروهی از کشاورزان و تولید کنندگان که به صورت داوطلبانه در قالب یک سازمان غیر رسمی دولتی، به فعالیت‌های تولیدی می‌پردازند.

پیشنهاد ها

براین اساس و به منظور گسترش و کاربردی کردن هر چه بیشتر سازمان‌های کشاورزان در کشور به منظور دستیابی به امنیت غذایی پایدار، موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- به دلیل محدودیت‌های مالی در بخش کشاورزی و کمبود سرمایه در دست کشاورزان، توام کردن سازمان کشاورزان با یک صندوق اعتبارات خرد روستایی؛
- استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی و دیگر راهکارهای آموزشی توسط متولیات بخش آموزش به اقدام به آموزش‌های کمی و کیفی در این زمینه، به منظور افزایش آگاهی و اطلاع کشاورزان نسبت مزایای مشارکت و عضویت در سازمان‌های کشاورزان؛

- با توجه به بافت قوی فرهنگی و سنتی محیط روستا، آگاهی دادن به کشاورزان و آگاه کردن آنان نسبت به نقش کاربردی آنان در تامین امنیت غذایی جامعه و ایجاد شرایط دسترسی همگان به غذا، از راه برگزاری کارگاه‌های آموزشی، فرهنگی و دینی؛

- افزایش پشتیبانی‌های مالی و سیاسی دولت از روستاییان و اعطای وام و تسهیلات بانکی، با توجه به پایین بودن سطح درآمد در روستا و خرده پا بودن بیشتر کشاورزان به منظور افزایش انگیزه و تشویق کشاورزان مشارکت در این سازمان‌ها و در نتیجه افزایش تولید محصولات کشاورزی خواهد شد.

منابع مورد استفاده

- ۱-بخشی، م. صمدی، م. برادران نصیری، م. (۱۳۸۷). ترازبایی جایگاه جمهوری اسلامی ایران در منطقه آسیای جنوب غربی براساس شاخصهای تبیین گر آسیب پذیری و امنیت غذایی. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۱۶(۶۳)، صص ۵۰-۲۱.
- ۲-بذرافشان، ج. شاهین، ح. ۱۳۸۹. آسیب شناسی تهاونی‌های تولید روستایی در ایران. چهارمین کنگره بین المللی جغرافدانان جهان اسلام. ۲۷-۲۵ فروردین ۱۳۸۹، زاهدان.
- ۳-پورطاهری، م. پاپلی، م. فلاحی، ع. (۱۳۹۱). ارزیابی عملکرد تعاونی‌های کشاورزی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان خرم آباد). جغرافیا و توسعه، شماره ۲۶، صص ۶۰-۴۹.
- ۴-تقوی، ن. (۱۳۸۱). جامعه شناسی روستایی. تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- ۵-خالدی، ک. فریاد رس، و. (۱۳۸۹). شبیه سازی امنیت غذایی بر مبنای تغییر منابع تولید و سیاست های تجاری. اقتصاد کشاورزی، ۱۵(۱)، صص ۷۹-۶۱.
- ۶-رکن الدین افتخاری، ع. (۱۳۸۲). نقش روستا در امنیت غذایی. همایش کشاورزی و توسعه ملی، پرتال جامع علوم انسانی، قابل دسترس در <http://www.ensani.ir>
- ۷-سلوکی، میثم. ملک محمدی، ا. چیذری، م. (۱۳۸۹). بررسی اثربخشی فعالیت‌های آموزشی ترویجی در ارتقای سطح دانش اعضای تعاونی‌های تولیدی کشاورزی استان سمنان. تعاون، ۲۱(۴)، صص ۱۷۰-۱۵۱.
- ۸-شعبانعلی فمی، ح. (۱۳۸۳). اصول ترویج و آموزش کشاورزی. تهران: دانشگاه پیام نور.
- ۹-ظریفیان، ش. ملک محمدی، ا. (۱۳۸۳). طراحی سازمان کشاورزان براساس توافق سنجی نظرات صاحب نظران ترویج کشاورزی کشور. علوم کشاورزی ایران، ۳۵(۴)، صص ۱۰۰۶-۹۹۵.
- ۱۰-علی میرزایی، ع. اسدی، ع. ملک محمدی، ا. طهماسبی، م. (۱۳۹۰). شناسایی عوامل بازدارنده توسعه سازمانهای کشاورزان نخلداران استان خوزستان. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۲(۳)، ۳۳۵-۳۳۵.
- ۱۱-فعلی، س. پزشکی راد، غ. چیذری، م. بقایی، م. (۱۳۸۷). عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان گندمکار در طرح گندم: مطالعه موردی استان تهران. روستا توسعه، ۱۱(۳)، صص ۱۴۱-۱۲۳.
- ۱۲-کرباسی، ع. کنعانی، ت. خیاطی، م. (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان با کارشناسان ناظر گندم در شهرستان زابل (رهیافت رگرسیون خطی فازی). اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، ۲۳(۲)، صص ۷۲-۶۳.
- ۱۳-کرمی، ع. رضایی مقدم، ک. (۱۳۸۴). آثار تعاونی‌های تولید کشاورزی در فرایند تولید. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۱۳(۵۲)، صص ۳۶-۴.
- ۱۴-مبینی دهکردی، ع. (۱۳۸۴). رویکردی نو به انتخاب بهترین گزینه راهبردی امنیت غذایی جمهوری اسلامی ایران. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۱۳(۵۱)، صص ۳۲-۱۵.

- ۱۵-مختاری حصارى، آ. شعبانعلی فمی، ح. اسدی، ع. زارعی دستگردی، ز. (۱۳۸۹). تحلیل و سنجش سطح برخورداری مناطق روستایی از خدمات تکشاوری و تعیین روستاهای مرکزی برای خدمات ترسانی کشاورزی: مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان میانه. روستا توسعه، ۱۳(۳)، صص ۸۵-۱۰۴.
- ۱۶-مهدی دوست، ح. کرمی مقدم، ن. متین، ک. (۱۳۸۹). راهنمای سازماندهی و تاسیس تشکلهای بخش کشاورزی. تهران: صبا.
- ۱۷-مهرابی بشرآبادی، ح. موسوی محمدی، ح. (۱۳۸۹). آثار سیاستهای حمایتی بخش کشاورزی بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی در ایران. اقتصاد کشاورزی و توسعه، ۱۸(۷۰).
- ۱۸-میرزایی، آ. میردامادی، م. حسینی، م. (۱۳۹۰). تأثیر ابزارهای ترویجی و منابع اطلاعاتی بر مشارکت کشاورزان استان گلستان در تعاونیهای آب بران. تعاون، ۲۲(۵)، صص ۱۴۳-۱۲۷.
- 19-Alambeigi, A. Zarifian, SH. Rezaei, A. 2008. Determinants Of Cattle Farmers Participation In Farmers Organization In Hamedan Province Of Iran. Journal Of Agriculture and Social Research (JASR) Vol. 8, No.1, 2008.
- 20-Alimirzaei, E. 2010. Investigating of Promoter and Preventive Factors affecting Date Grower Farmers' Organizations in Khuzestan Province. M.S. thesis. University of Tehran. Iran. In farsi.
- 21-An Coe, C. 2006. Farmer Participation In Market Authorities Of Coffee Exporting Countries. World Development, Volume 34, Issue 12, pp 2115-2089.
- 22-Chamala, Sh. 1990. Establishing A Group: A Participative Action Model. In S. Chamala & P. D. Mortiss, Working together for Landcare: Group management skills and strategies, p. 13-38. Brisbane: Australian Academic Press.
- 23-Chamala, Sh. Shingi, P. M. 2012. Establishing And Strengthening Farmer Organizations. <http://www.fao.org/docrep/W5830E/w5830e0n.htm>.
- 24-Collinson, C. Kleih, U. Burnett, D. Muganga, A. Jagwe, J. Ferris, R.S.B. 2005. Transaction Cost Analysis for Selected Crops with Export Potential in Uganda. Retrieved July, 18, 2008 from www.iita.org.
- 25-Costa Pinto, A. 2009. Agricultural Cooperatives And Farmers Organizations. Available In [www. Un.org](http://www.Un.org).
- 26-Ebrahimi, M.S. Kalantri, K. Mohammadi, D. 2011. The impact of effective factors on Iranian tea-farmers' involvement in pressure-irrigation groups: a path analysis. International Journal of AgriScience Vol. 1(4): 302-302, September 2011.
- 27-Hejazi, H. R. 2007. The Necessity Of Farmers Participation In Construction Of Pressurized Irrigation Systems For Pim Sustainability In Iran. The 4th Asian Regional Conference & 10th International Seminar on Participatory Irrigation Management Tehran-Iran May 2-5, 2007.
- 28-Hellin, J. Lundy, M. Meijer, M. 2009. Farmer Organization, Collective Action And Market Access in Meso-America. Food Policy, Vol 24, Issue 1, pp 16-22.
- 29-Kaimowitz, d. 2002. The Role Of Nongovernmental Organizations In Agricultural Research And Technology Transfer In Latin America. World Development, Volume 21, Issue 2, pp 1150-1139.

- 30-Pertev, R. 2010. The Role of Farmers and Farmers' Organizations. Cahiers Options Méditerranéennes, vol. 2, n° 4.
- 31-Pertev, R. King, D. 2000. The Essential Role Of Farmer Organization In Developing Countries. Journal Of Agriculture Rural Development, No. 1, pp: 28 – 30.
- 32-Ramakrishna, G. Assefa, D. 2002. An Empirical Analysis Of Food Insecurity In Ethiopia: The Case Of North Wello, Africa Development, pp127-143.
- 33-Shingi, P. M. Bluhm, L. H. 1987. Participation In Irrigation Projects: Changing Patterns In Northwestern India. In H. K. Schwarzweller (Ed.), Research in Rural Sociology and Development. Volume 3, p. 65-84.
- 34-Stockbridge, M. Dorward, A. Kydd, J. 2003. Farmer organizations for market access: A briefing paper. Wye Campus, Kent, England: Imperial College, London.
- 35-Wijiyaratna, C.M. 2000. Demonstrated Benefits From Social Capital: The Productivity Of Farmer Organizations In Gal Oya, Srilanka. . World Development, Volume 28, Issue 11, pp 1890-1875.